

Kader Abdolah

HET HUIS
VAN
DE MOSKEE

DE GEUS

Kader Abdolah
HET HUIS
VAN
DE MOSKEE

Eenendertigste druk

© Kader Abdolah, 2005

Deze editie © De Geus BV, Breda 2013

Omslagontwerp Mijke Wondergem

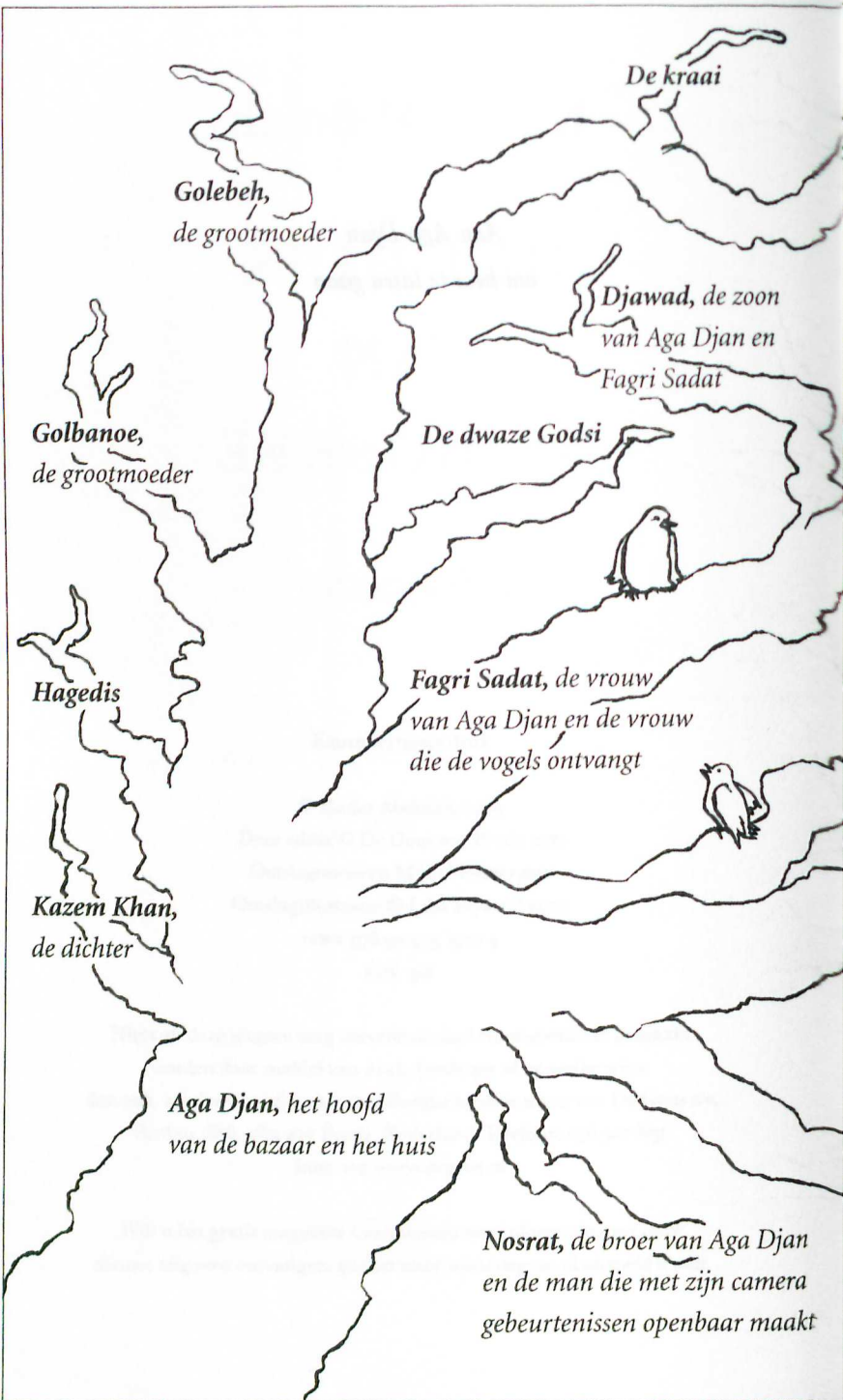
Omslagillustratie © Liba Taylor/Alamy

ISBN 978 90 445 2907 4

NUR 301

Niets uit deze uitgave mag verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt
worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze
dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van De Geus BV,
Postbus 1878, 4801 BW Breda, Nederland. Telefoon: 076 522 8151.
Internet: www.degeus.nl

Wilt u het gratis magazine *Geuzennieuws* met informatie over onze
nieuwe uitgaven ontvangen, ga dan naar www.degeus.nl en meld u aan.

De kraai

Golebeh,
de grootmoeder

Golbanoe,
de grootmoeder

Hagedis

Kazem Khan,
de dichter

Aga Djan, het hoofd
van de bazaar en het huis

De dwaze Gods

Djawad, de zoon
van Aga Djan en
Fagri Sadat

Fagri Sadat, de vrouw
van Aga Djan en de vrouw
die de vogels ontvangt

Nosrat, de broer van Aga Djan
en de man die met zijn camera
gebeurtenissen openbaar maakt

*Noen waal Galam wa ma jastaroen:
Bij de pen en bij wat je ermee schrijft.'*

— DE PEN

De mieren

Alef Lam Miem. Er was eens een huis, een oud huis, dat 'het huis van de moskee' heette.

Het huis was groot, met vijfendertig kamers. Eeuwenlang hadden daar bloedverwante families in dienst van de moskee gewoond.

De kamers hadden allemaal een functie en een naam die daarbij paste, zoals de koepelkamer, de opiumkamer, de vertelkamer, de tapijtenkamer, de ziekenkamer, de grootmoederkamer, de bibliotheek en de kraaikamer.

Het huis lag achter de moskee en was ertegenaan gebouwd. In een hoek van de binnenplaats was een stenen trap naar het platte dak, waarover je naar de moskee kon gaan.

En er lag een hooz, een zeshoekig bassin, midden op de binnenplaats waar men voor het gebed zijn handen en zijn gezicht waste.

Nu bood het huis ruimte aan de gezinnen van drie neven: Aga Djan, de koopman die leiding gaf aan de traditionele bazaar in de stad, Alsaberi, de imam van het huis die aan het hoofd van de moskee stond en Aga Shodja, de moázen van de moskee.

Het was een vrijdagochtend, het begin van de lente. De zon scheen aangenaam en de tuin rook naar grond, de bomen hadden jong blad. Planten kregen hun eerste knopjes. Vogels vlogen van de ene naar de andere tak en zongen voor de tuin. De twee grootmoeders ruimden de resten van de dode planten van de afgelopen winter op en de kinderen renden achter elkaar aan en verstopten zich achter de dikke bomen.

Een grote groep mieren was van onder de oude muren tevoorschijn gekomen en bedekte de stoep langs de oude cederboom met een bruin bewegend kleed.

Duizenden jonge mieren die voor het eerst de zon zagen en zijn warmte op hun rug voelden, verdrongen elkaar.

De katten van het huis lagen naast de hooz van een afstandje toe te kijken, verbaasd over die bewegende massa. De kinderen stopten met spelen en keken naar het wonder dat op de stoep bewoog. De vogels zongen niet meer, maar daalden neer op de takken van de granaatappelboom en strekten hun nek om de mieren te volgen.

‘Grootmoeder,’ riepen de kinderen, ‘kom kijken!’

De grootmoeders, die aan de andere kant van de tuin bezig waren, reageerden niet.

‘Kom eens kijken, er lopen miljoenen miertjes!’ riep een van de meisjes.

De grootmoeders kwamen.

‘Zoiets heb ik nog nooit gezien,’ zei de ene.

‘Nog nooit van gehoord,’ zei de ander.

Van verbazing sloegen ze hun handen voor hun mond. De massa mieren groeide met de seconde en bedekte de stoep, zodat het onmogelijk werd om via de stoep bij de voordeur te komen.

De kinderen snelden naar de werkkamer van Aga Djan aan de andere kant van de binnenplaats.

‘Aga Djan! Kom! Help! De mieren!’

Aga Djan deed het gordijn opzij en keek naar buiten.

‘Wat is er?’

‘Wilt u even komen? Straks kunnen we niet meer naar buiten, de mieren lopen naar het huis, miljoenen mieren!’

‘Ik kom.’

Hij sloeg zijn lange aba* over zijn schouders, zette zijn hoed op en ging met de kinderen mee.

Aga Djan had al veel meegemaakt in dit huis, maar hij had dit nog nooit gezien.

* Zie voor een verklarende woordenlijst p. 411.

‘Het doet me aan de profeet Soleiman denken,’ zei hij tegen de kinderen, ‘er moet iets speciaals aan de hand zijn, anders zouden ze niet zo massaal naar buiten komen. Als we goed luisteren, kunnen we ze met elkaar horen praten. Wij begrijpen hun taal niet. De profeet Soleiman kon praten met mieren, ik niet. Volgens mij zijn ze bezig met iets, een soort plechtigheid, of misschien komt het door een verandering in hun nest, veroorzaakt door de lente.’

‘Bedenk iets!’ zei Golebeh, de jongste van de twee grootmoeders. ‘Stuur ze terug naar hun nest, anders lopen ze straks naar binnen.’

Aga Djan knielde in de tuin, zette zijn bril op en bestudeerde de mieren van dichtbij.

Toen bemoeide Golbanoe, de oudste grootmoeder, zich ermee: ‘Lees de soera over Soleiman waarin hij met de mieren spreekt, de mieren die de hele vallei bedekt hadden, zodat Soleiman en zijn leger niet konden passeren. Of neem Al Namal, de soera waarin de profeet met de vogel Hodhod spreekt, op het moment dat de vogel een liefdesbrief van koningin Saba voor hem brengt.’

De kinderen wachtten nieuwsgierig op wat Aga Djan zou doen.

‘Lees Al Namal voordat het te laat is en vraag of de mieren terug willen keren naar hun nest.’

De kinderen keken Aga Djan aan.

‘Lees de liefdesbrief voor, anders zullen de mieren het huis veroveren.’

Er viel een stilte.

‘Haal de koran!’ mompelde Aga Djan.

Shahbal, een van de jongens, liep snel naar de hooz, waste zijn handen, droogde ze met een lapje aan de waslijn af en rende naar de werkkamer van Aga Djan. Hij kwam terug met een oud exemplaar van de koran en overhandigde het aan Aga Djan.

Op zoek naar de soera Al Namal bladerde hij door het boek en stopte op bladzijde 377. Hij boog zich voorover en begon te neurien:

‘Soleiman zei: Waa gala yaa ayo hannas elmana manegh altair waa gala yaa ayo hannas wa waarthe soleiman dawood wa gaale ya ayohannas olemana mantgal teir wa oteina men kolle sheean enna haza lahowa alfazl almobien waa hashre soleiman djnoede men aldjen walens wal teir fahme yoezeoen hatta eza atoe ala wa ella wa dannamal galat namalato ya ayohallnamal adgalo maskanajom la yahtamanakom soleiman wa djannaho wa hom la yasharoenwaa.’

Iedereen keek, iedereen zweeg, iedereen wachtte om te zien hoe de mieren zouden reageren.

Aga Djan neuriede door en blies over de mieren. De grootmoeders haalden twee komfoortjes en gooiden esfand* in het versvuur, waardoor twee wolken van geurige rook ontstonden. Ze knielden naast Aga Djan op de grond en bliczen de rook naar de mieren terwijl ze mompelden: ‘Soleiman, Soleiman, Soleiman, de mieren, de mieren, de vallei, de vogel Hodhod, de vogel Hodhod, de koningin Saba, Saba, Saba, Saba. Soleiman, Soleiman, Soleiman, Hodhod, mieren, mieren, mieren, mieren.’

De kinderen wachtten in spanning af wat de mieren van plan waren.

Opeens bewogen de beestjes niet meer, het leek alsof ze stonden te luisteren, alsof ze wilden weten wie neuriede en wie die geurige rook over hen heen blies.

‘Nou weg, kinderen! Ze gaan terug! Laat ze met rust!’ zei Golbanoe.

De kinderen gingen naar de bovenverdieping en keken vanachter de ramen of de mieren inderdaad terugkeerden.

Vele jaren later vertelde Shahbal zijn herinnering over die dag aan zijn vrienden toen hij het land verlaten had en in den vreemde woonde. Hij vertelde dat hij met zijn eigen ogen ge-

zien had dat de mieren na het lezen van de soera weer als lange bruine touwen in de gaten van de oude muren waren verdwenen.

Het huis van de moskee

Alef Lam Raa. Jaren gingen voorbij. Nooit meer waren de mieren zo massaal van onder de oude muren naar buiten gekomen. De gebeurtenis lag alleen nog als een herinnering in het geheugen. In het traditionele huis ging het leven door. 's Avonds waren de grootmoeders net als alle andere avonden druk bezig in de keuken. Later zou Alsaberi thuiskomen, de imam van de moskee. Dan moesten ze hem gereedmaken voor het avondgebed in de moskee.

De oude kraai vloog over het huis en kraste. Er stopte een koets voor het huis. Golbanoe deed de deur open om imam Alsaberi binnen te laten.

De oude koetsier groette de grootmoeder en reed weg. Hij was de laatste koetsier, want de gemeente had paarden in de stad verboden. Koetsiers kregen een gesubsidieerde taxi van de gemeente als ze een rijbewijs haalden. Maar er was een oude koetsier die er niet in slaagde het rijbewijs te halen. Hij had door bemiddeling van de moskee toestemming van de gemeente gekregen om als koetsier van de moskee te werken. Want Alsaberi vond taxi's onrein. Het paste niet bij een imam om zich als een gewone burger in een taxi te laten vervoeren.

Alsaberi droeg een zwarte tulband, wat betekende dat hij een nakomeling van de profeet Mohammad was, en hij had een lange bruine aba aan die geestelijken droegen. Hij had net een huwelijksceremonie van een vooraanstaande familie bijgewoond en het huwelijk ingezegend. De kinderen wisten dat ze niet te dicht bij de imam van de moskee mochten komen. Elke avond gingen honderden mensen achter hem staan om te bidden. Niemand mocht hem voor het gebed aanraken.

‘Salam!’ riepen de kinderen dan.

‘Salam!’ antwoordde de imam glimlachend.

Als hij voorheen een tasje met lekkernijen voor de kinderen meebracht, gaf hij het tasje aan een van de meisjes. Dan renden de kinderen weg en liep de imam verder naar zijn bibliotheek. Maar nu de kinderen groter waren, renden ze niet meer naar hem toe. De imam gaf het tasje aan de grootmoeders om de inhoud onder de kinderen te verdelen.

Zodra imam Alsaberi het huis binnenkwam, spoelden de grootmoeders hun handen in de hooz. Ze droogden ze af en gingen naar de bibliotheek om de imam naar de badkamer te brengen.

Alles gebeurde in stilte. De ene grootmoeder pakte voorzichtig de tulband van de imam van zijn hoofd en legde hem op tafel. De andere grootmoeder hielp hem zijn gebedsgewaad af te doen om het vervolgens aan de kapstok te hangen. De imam zelf deed niets. Hij raakte zijn kleren niet aan. De grootmoeders hadden al vaak bij Aga Djan geklaagd: ‘Het kan niet langer zo. Het is niet normaal en ook niet gezond wat hij doet, wat hij eist. In dit huis hebben we nooit zo’n imam gehad. Het is goed dat hij schoon wil zijn, maar hij gaat te ver. Hij raakt zelfs zijn eigen kinderen niet aan. En hij eet alleen met een lepel die hij in zijn zak draagt. Hij zal dit niet lang kunnen volhouden.’

De grootmoeders vertelden alles wat er in het huis gebeurde aan Aga Djan. Ook de geheimen van het huis waar niemand anders achter mocht komen.

De grootmoeders waren eigenlijk niet de echte grootmoeders. Ze waren de bedienden van het huis en ze woonden er al meer dan zestig jaar. Ze waren nog jong toen de vader van Aga Djan ze mee naar huis had genomen en ze waren gebleven. Niemand wist meer waar ze vandaan kwamen, zij praatten nooit over hun verleden. Ze waren nooit getrouwd geweest,

maar iedereen wist dat ze allebei heimelijk contact met de oom van Aga Djan hadden. Als hij op bezoek kwam, waren zij van hem.

De grootmoeders hoorden bij het huis, net als de oude kraai, de cederboom en de kelders. Een van hen had de imam grootgebracht en de ander Aga Djan. Ze waren de vertrouwelingen van Aga Djan en bewaakten de gewoonten van het huis.

Aga Djan handelde in tapijten en bezat in de stad Senedjan het oudste pand van de bazaar, waar meer dan honderd mannen voor hem werkten. Hij had een groep van zeven tapijttekenners in dienst die de patronen van de tapijten ontwierpen.

De bazaar is een stad in een stad; men kan het terrein betreden via verschillende poorten. Een wirwar van straten, overdekt door koepelvormige daken. Honderden tegen elkaar aan gelegen winkeltjes.

De bazars waren door de eeuwen heen de belangrijkste financiële middelpunten van het land geworden. In de panden waren duizenden handelaars gevestigd, die voornamelijk handelden in stoffen, goud, graan, tapijten en bewerkt metaal.

Voor de tapijthandelaars hadden altijd een cruciale rol gespeeld in de geschiedenis. Door zijn unieke positie had Aga Djan zowel de leiding van de moskee als van de bazaar.

De tapijten van Aga Djans pand waren versierd met verrassende figuren en ongekeende kleuren. Tapijten die zijn merk droegen waren goud waard; ze waren dan ook niet voor iedereen bedoeld. Speciale handelaars bestelden ze lang van tevoren voor hun eigen klanten in Europa en Amerika.

De patronen van de tapijten waren enig in hun soort. Niemand wist hoe ze aan zulke onnavolgbare figuren kwamen en hoe ze de prachtige mengeling van kleuren verzonnen. Het was de kracht van het pand en het geheim van het huis.

De tijd dat ieder huis een eigen badkamer had, was nog niet aangebroken. In de stad waren een paar grote badhuizen. Traditiegetrouw gingen de mannen van het huis naar het oudste badhuis en daar was ook een speciale plek voor de imam van de moskee gereserveerd. Maar imam Alsaberi wilde er niets van weten. Hij wilde geen voet in een badhuis zetten waar tientallen mannen zich aan het wassen waren. Hij werd al ziek bij de gedachte dat hij zich bloot tussen al die andere mannen moest begeven.

Daarom had Aga Djan een metselaar gevraagd een soort badgelegenheid voor de imam in het huis te maken. Metselaars hadden alleen ervaring met traditionele baden. Daarom had de metselaar een gat in een kamer achter de bibliotheek gegraven en een merkwaardige badkamer voor de imam gemaakt.

Die dag ging Alsaberi zoals altijd in een lange witte onderbroek op de steen zitten en een van de grootmoeders goot een kan warm water over zijn hoofd.

‘Koud,’ riep hij, ‘koud!’

De grootmoeders reageerden niet. Golebeh waste zijn rug met zeep en Golbanoe goot zachtjes water over zijn schouders, zodat er geen druppels water spatten.

Nadat ze de zeep van zijn lichaam af gespoeld hadden, hielpen ze hem in het bad. Het bad was niet diep. Hij ging liggen en verdween voor redelijk lange tijd onder water. Toen hij weer bovenkwam, was zijn gezicht grauw. De grootmoeders hielpen hem overeind. Hij kreeg meteen een grote handdoek over zijn schouders geslagen en een om zijn middel en zo liepen ze met hem naar de kachel. Met tegenzin trok hij zijn natte onderbroek uit en deed snel een nieuwe aan. Ze droogden zijn hoofd, trokken hem zijn hemd aan en stopten zijn handen in de mouwen. Daarna brachten ze hem terug naar de bibliotheek.

Ze zetten hem in zijn stoel en controleerden zijn nagels in het licht. Een van de grootmoeders knipte het hoekje van de nagel van zijn wijsvinger af.

Ze kleedden hem verder aan, deden zijn tulband op, zetten zijn bril op zijn neus en poetsten zijn schoenen met een lapje.

De imam was nu klaar om naar de moskee te gaan. Golbanoe liep naar de cederboom, waarin de oude klok hing, en begon deze te luiden.

De klok was voor de conciërge van de moskee bedoeld; zodra hij de klok hoorde, verscheen hij op het dak, daalde de trap af en liep via de stoep voor de gastenkamer langs naar de bibliotheek.

Hij zag de grootmoeders nooit. Zij gingen achter de boekenkasten staan als hij de bibliotheek binnenkwam, toch groette hij hen altijd. En zij groetten hem terug, vanachter de kasten. De conciërge pakte de boeken die de imam op tafel had klaargelegd en hij begeleidde hem naar de moskee.

De conciërge liep altijd voorop en zorgde ervoor dat er niet opeens een hond op de imam af zou lopen. Hij was de vertrouweling van de imam, de enige behalve de grootmoeders die de imam mocht aanraken, iets aan hem mocht overhandigen of iets van hem mocht aannemen. De conciërge was net zo schoon als de imam zelf. Hij ging ook nooit naar het stadsbadhuis. Hij werd thuis in een grote tobbe door zijn vrouw gewassen.

Er stond een groep mannen voor de moskee te wachten om de imam naar zijn gebedsruimte te begeleiden. Zij waren degenen die altijd op de eerste rij achter de imam baden. Zodra ze de imam zagen aankomen, riepen ze: 'Gegroet zij Mohammad de profeet!'

Honderden gelovigen die voor het gebed naar de moskee waren gekomen, stonden op voor de imam en maakten de weg vrij voor hem.

Hij ging op zijn plek zitten en de conciërge legde zijn boeken naast hem neer op een tafeltje.

Nu was het wachten op de moázen, de man die op de bovenste tree van de oude islamitische lessenaar van de moskee ging

staan en riep: 'Allaho Akbar! Hajje allal salat! Allah is groot! Haast je voor het gebed.'

Zodra hij de treden van de lessenaar beklom, wist iedereen dat het gebed begonnen was.

De moázen was de blinde Aga Shodja, een neef van Aga Djan. Hij had een mooie stem. Drie keer per dag klom hij in een van de minaretten van de moskee en riep: 'Hajje allal salat.'

Hij deed dat één keer 's ochtends vroeg voordat de zon opkwam, één keer om twaalf uur 's middags en één keer 's avonds als de zon onderging. Niemand noemde hem meer bij zijn eigen naam, hij had de eretitel 'Moázen' gekregen. Ook thuis noemden ze hem Moázen.

'Allaho Akbar!' riep hij.

Iedereen kwam overeind en richtte zich naar Mekka.

Normaal kon een blinde geen moázen worden, want hij moest kunnen zien wanneer de imam zich vooroverboog, wanneer hij zijn voorhoofd op de grond legde en wanneer hij weer overeind kwam. Maar voor Aga Shodja was zicht niet nodig, de imam bad iets harder ten teken dat hij zich vooroverboog of wanneer hij zijn hoofd op de grond legde.

Moázen had een veertienjarige zoon, die Shahbal heette en een dochter, Shahin, die getrouwd was. Zijn vrouw was aan een ernstige ziekte overleden, maar Moázen wilde niet opnieuw trouwen. Wel had hij af en toe contact met een paar vrouwen uit de bergen. Nu en dan deed hij zijn beste pak aan, zette zijn hoed op, pakte zijn wandelstok en verdween voor een poosje. Tijdens zijn afwezigheid was zijn zoon Shahbal de moázen van de moskee, dan klom hij in de minaret en deed de azan*.

Na het gebed bracht een groep mannen van de bazaar imam Alsaberi naar huis.

Aga Djan bleef altijd nog wat langer in de moskee om met de mensen te praten. Hij ging meestal als laatste naar huis.